

Människor i offentligheten

av Mats Svegfors

FRÅN TIDIGA ungdomsår var Dag Hammarskjöld inriktad mot den uppgift som skulle bli hans. Paradoxalt nog visste han emellertid inte vilken denna uppgift skulle vara. I de inledande anteckningarna i den efterlämnade dagboken "Vägmärken" skriver han:

*Vidare drives jag
In i ett okänt land.
Marken blir hårdare,
Luften mer eggande kall.
Rörda av vinden
Från mitt okända mål
skälva strängarna
i väntan.*

De som kände Dag Hammarskjöld och som faktiskt stod honom nära var med några få undantag omedvetna om att han från tidig ungdom och genom hela sitt vuxna liv var ständigt upptagen av att brottas med de grundläggande frågor som de flesta av oss lämnar bakom oss – olösta – någon gång i tonårens övergång i de första vuxenåren. Det var till och med så att de flesta som lärde känna Dag Hammarskjöld beskrev honom som distanserad och kylig.

INFÖDD ÄMBETSMAN

Dagboken visar hur fel, hur fundamentalt fel, alla de hade som hade beskrivit Hammarskjölds kyla och distansering. Genom hela karriären, eller snarare parallellt med hela karriären, hade denne primus inter pares i sin ämbetsmannageneration dagligen och stundligen slitit med frågor om den egna existensen, om den egna jagupptagenheten, om det egna ansvaret för andra, om förhållandet till Gud. Säreget nog hade dessa existentiella lett fram till en första klarhet månaderna innan kallelsen till uppdraget som FN:s gene-

ralsekreterare nått honom. Han hade sagt sitt ja – till någon eller något, som han senare beskrev det – när han blott hade några månader kvar att leva.

"Det sker ett slags politikens sekularisering som förtar den självskrivna legitimitet som politik och offentlig maktutövning har haft under några decennier."

Är Dag Hammarskjöld intressant för dagens människor? Ja, i allra högsta grad. Han föddes in i den svenska ämbetsmannavärlden. Hans far var jurist, ämbetsman och en kort tid också statsminister i en ämbetsmannaministär. Dag Hammarskjölds värld var med ett modernt uttrycksätt politikens. Han var verksam i denna politikens värld. Men han var aldrig politiker. Han hade ingen partipolitisk förankring. Han definierade sig själv som partipolitiskt obunden.

Intressant är detta därför att det offentliga uppdraget för Dag Hammarskjöld var personligt. Han kunde inte förankra det i ett partiprogram eller i partikongressbeslut. Endast i sin egen övertygelse och i sin egen livsåskådning kunde han förankra det han gjorde under sin mångfasetterade ämbetsmannakarriär, från statssekreterarskapet på finansdepartementet under Ernst Wigforss till generalsekreterarskapet i FN.

Härvidlag tror jag att Dag Hammarskjöld är väl så relevant för dagens generation av offentliga tjän-

stemän och politiker som de erfarenheter deras omedelbara företrädare representerar. Med den avmytologisering som den offentliga makten undergår tvingas alla, såväl väljare som politiker och tjänstemän, att inse att det offentliga uppdraget just är personligt.

MÄNNISKOR I EGEN TJÄNST

Byråkratins perfekta rationalitet är just en myt. Samma sak med den demokratiska styrningen av offentlig makt. Byråkraten är en människa av kött och blod. Han eller hon styrs och frestas i sin ämbetsutövning av alla de krafter som verkar i samhället i övrigt. Det ankommer på ämbetsmannen själv om ämbetsutövningen skall höjas till den ypperliga nivå av oväld och skicklighet som den svenska traditionen bjuder.

Det politiska partiet och dess funktionärer är lika lite blinda redskap för partiprogrammet som ämbetsmännen är det för statsviljan. Politikerna är människor av kött och blod. Med hög moral, stor kunskap, respekt för andras rätt och andras intressen kan politiken utvecklas till skön konst.

Det sker ett slags politikens sekularisering som förtar den självskrivna legitimitet som politik och offentlig maktutövning har haft under några decennier. Uppmärksamheten riktas mot politikens och förvaltningens aktörer. Vilka intressen spelar? Vilka drivkrafter verkar? Vad döljs under det allmänintresse som alltid får motivera politikens och förvaltningens makt.

Detta är inte något som inträffar nu. Skall man förstå denna politikens sekularisering får man åtminstone gå tillbaka till mitten av 70-talet.

Genombrottet för public choice-skolan inom statsvetenskap och nationalekonomi innebar sannolikt ett mycket större paradigmskifte än vad de flesta av oss insåg. Särskilt stor betydelse fick detta här i Sverige

där dels politikens metafysik – föreställningen om politikens allsmäktighet och allgodhet – hade utvecklats längre än i de flesta andra länder, dels överbelastningen av politiken började bli uppenbar just i mitten av 70-talet. Public choice-skolan försåg såväl samhällsforskare som den offentliga debatten med helt nya redskap för att kritiskt beskriva och granska offentlig maktutövning.

Under de senaste decennierna har allt fler svenskar i sin egen vardag mött politiken som inte bara goda gåvors givare utan också som krävande fogde och med tiden också som sur och grinig givare som lika gärna tar tillbaka som han ger.

PROBLEMATISERAD POLITIK

1900-talet kommer i eftervärldens ögon att framstå som politikens sekel. Politiken kommer förvisso inte

att dö med detta sekel. Men den kommer att problematiseras. Demokratin kommer alltför att helighållas, men inte den politiska maktutövningen i sig. Frågorna ställs då till politikern och ämbetsmannen – ja, egentligen till oss alla som finns i offentligheten – vad driver er? Vilka värden omfattar ni? Är ni politiker, ämbetsmän, samhällsdebattörer, journalister för att berika er själva, materiellt eller symboliskt? Har ni bara förpliktelser mot er själva och möjligen era nära i familjen? Eller anser ni er ha förpliktelser mot er nästa varhelst ni möter henne i arbetsliv eller ute i samhället i stort?

Det kommer att bli allt svårare för den som är verksam i offentlig tjänst eller i offentligheten att undgå att besvara de egentligen enkla frågorna: Vad tror Du på? Varför söker Du människors förtroende?

Vad vill Du förverkliga i andra människors tjänst?

Dag Hammarskjöld brottades med just dessa frågor livet igenom. Han besvarade dem i "Vägmärken". På pingstdagen 1961 skrev han den sista prosanotering som finns i boken. Där kan man bland annat läsa:

"Ledd genom livslabyrinten vid svarets Ariadnetråd nådde jag en tid och en plats där jag visste att vägen för till en triumf som är undergång och till en undergång som är triumf, att priset för livsinsatsen är försmädelse och förnedringens djup den upphöjelse som är människan möjlig. Sedan hade ordet mod förlorat sin mening eftersom intet kunde tagas ifrån mig."

Mats Svegfors (mats.svegfors @svd.se) är chefredaktör i Svenska Dagbladet.

Förfördelade fördelning

av Helena Rivière

DET FINNS fördelning som är okontroversiell, vård skola omsorg, typ, och det finns "fördelning" som vädjar till människans sämsta sidor genom att locka med en "rättvisa" som omöjligt kan infrias i ett rättssamhälle.

Det enda som händer när sådan "fördelning" ställs i utsikt är att folk blir besvikna och att misstron mot politiken och politikerna befästs. Idén om rättvis fördelning är så självklar för vårt sätt att se, uppfatta och tänka att vi normalt inte fördjupar oss i vad, hur och varför. Det borde vi göra i ett Sverige i utförsbacken. Idén om "fördelning" går längre numera, den har glidit iväg i en missunnsam likformighet, hamnat i populistiska händer som mera ser till det som låter bra än är bra, och på senare tid fått den helsjuka uppgiften att väcka ont blod. Den fientlighet mot eliten vi

"Idén om 'fördelning' går längre numera, den har glidit iväg i en missunnsam likformighet, hamnat i populistiska händer som mera ser till det som låter bra än är bra, och på senare tid fått den helsjuka uppgiften att väcka ont blod."

nu har arbetar med samma logik som främlingsfientlighet och är inte ett dugg bättre.

Med "fördelningen" i sinnet har de som är lagda åt det hållet börjat betrakta staten som huvudägare till

alla inkomster. Det blev ett himla liv när skattereformen sänkte marginalskatterna eftersom folk med högre inkomster fick behålla proportionellt mer av sina pengar än folk med lägre. Det beskrevs som en "inkomstomfördelning".

Det beskrevs to m som att miljarder "flyttades" från låginkomsttagare till höginkomsttagare som nu plötsligt fick pengar över att spara. Vad som hände var ju tvärtom att pengar inte flyttades, de stannade kvar där de hade varit från början. Bara de som anser att låginkomsttagarna självklart äger en viss andel av höginkomsttagarnas pengar kan gråta över utebliven omfördelning. De borde gå till domstol och få ägandeförhållandena utredda.

VARFÖR FÖRDELNING?

Det som inte behöver någon förklaring är värt att fundera på: Varför är omfördelning bra? Fortfarande. Vad är det för fel på klyftor om de bara speglar den individuella förmågan i en social välfärdsstat? Skyddsneten fångar upp dem som ligger illa till,